

REPUBLIKA INDONEZJI  
– ZARYS SYSTEMU PRAWNEGO

Wstęp

Położona w Azji Południowo-Wschodniej Indonezja jest czwartym co do wielkości krajem na świecie. Wyspiarskie państwo składa się według różnych źródeł od 17 tysięcy do aż 19 tysięcy wysp, z których ponad 800 jest domem dla blisko 245 mln ludzi<sup>1</sup>. Kraj ten rozciąga się przez 5000 km od wyspy Sumatra na zachodzie aż po wschodnie tereny Papuy. Wśród wysp najbardziej zaludniona jest Jawa, na której terenach żyje prawie 140 mln ludzi, z czego prawie 16 mln w stolicy Indonezji – Dżakarcie.

Prócz Jawy do najważniejszych wysp tego kraju należy z pewnością zaliczyć: Sumatrę, Kalimantan (indonezyjska nazwa części Borneo, która należy do Indonezji), Sulawesi, Papuę (połowa Nowej Gwinei należącej do Indonezji) oraz Bali, Lombok czy też Flores.

Językiem urzędowym jest indonezyjski (*Bahasa Indonesia*) wywodzący się z języka malajskiego (*Bahasa Malay*), należący do rodziny języków austronezyjskich. Tradycje lokalne pozostawiły jednak w użyciu wiele języków lokalnych, takich jak na przykład jawański czy sundajski. Zwłaszcza na terenach słabo rozwiniętych strukturalnie i organizacyjnie powszechne jest używanie języka typowego dla danej grupy etnicznej. Walutą narodową jest indonezyjska rupia (IDR).

Na mocy art. 18 Konstytucji Republiki Indonezji z 1945 r. państwo zostało podzielone na trzy jednostki terytorialne: 1) *provinsi*<sup>2</sup> – podstawowa, największa jednostka, 2) *kabupaten* – jednostka pośrednia zarządzana przez regenta oraz 3) *kota*, czyli ośrodki miejskie.

W art. 18 § 5 konstytucji bardzo ogólnie określono uprawnienia władzy lokalnej jako szeroką autonomię, której zakres został wyznaczony w sposób negatywny,

---

<sup>1</sup> Wydział Promocji i Handlu Ambasady Rzeczypospolitej Polskiej w Dżakarcie, *Informator dla polskich handlowców i inwestorów – Indonezja 2012*, Dżakarta 2011, s. 8–10, <http://piig-poland.home.pl/informator-indonezja.pdf> [dostęp: 14.01.2014].

<sup>2</sup> Stan na luty 2012 r. to 34 prowincje (*provinsi*), w tym 5 na specjalnych prawach: Aceh; Papua, Papua Barat (Zachodnia), Yogyakarta, DKI Jakarta.

gdyż obejmuje wszystko to, co nie podlega regulacjom normatywnym na stopniu centralnym.

Indonezja jest republiką prezydencko-parlamentarną, na której czele stoi prezydent<sup>3</sup>, będący szefem rządu oraz zwierzchnikiem sił zbrojnych.

## Podstawy systemu prawnego Indonezji

Jako podstawę indonezyjskiego systemu prawnego obowiązującego w obecnym kształcie należałoby wskazać trzy odrębne od siebie systemy<sup>4</sup>.

Po pierwsze, holenderskie prawo kolonialne obowiązujące na terenach Indonezji od przełomu XVI/XVII wieku (czyli od momentu pojawienia się pierwszych holenderskich handlarzy, a następnie kolonizatorów), przez następne 350 lat, aż do zakończenia II wojny światowej.

Po drugie, prawo zwyczajowe *adat* oraz prawo stanowione przez niezależne księstwa, znajdujące się na terenie archipelagu indonezyjskiego. Indonezja jest krajem o bogatej historii kulturowej, na którą składają się historie setek narodów rdzennych. Szacunkowa liczba to ponad dwieście odrębnych grup etnicznych<sup>5</sup>. Uwarunkowania geograficzne wpływają na, często bardzo znaczne, różnice kulturowe pomiędzy poszczególnymi grupami, co z kolei przejawia się zróżnicowanym prawem zwyczajowym, nazywanym w indonezyjskiej literaturze prawnej *adat*. Termin ten, wywodzący się od holenderskiego słowa *Adarecht*, jako określenie prawa zwyczajowego został rozpowszechniony przez holenderskiego doktora nauk prawnych Cornelisa Van Vollenhova<sup>6</sup>.

*Adat* określane jest jako normy wydawane przez „lokalnych ustawodawców” w stosunku do określonej społeczności zamieszkującej dane terytorium. Do kategorii lokalnych ustawodawców zaliczono: sędziów regionalnych, lokalnych przywódców, religijnych liderów, jak również organ kolejalny – zgromadzenie wiejskie. Zasadniczo *adat* było tworzone w zależności od potrzeb lokalnej społeczności, w sposób zróżnicowany na danych obszarach. Przed unifikacją prawa – a za taką

---

<sup>3</sup> Obecnie funkcję prezydenta Republiki Indonezji pełni Joko Widodo (ur. 1961), popularnie nazywany Jokowi, który w sierpniu 2014 r. rozpoczął swoją pięcioletnią kadencję. Zastąpił ustępującego z urzędu po dwóch kadencjach prezydenta Susilo Bambang Youhoyono (ur. 1949).

<sup>4</sup> B.S. Tabalujan, *The Indonesian Legal System: An Overview*, 2002, <http://www.llrx.com/features/indonesia.htm> [dostęp: 14.01.2014].

<sup>5</sup> M. Ali, *Historiographical Problems*, [w:] *An introduction to indonesian historiography*, red. [M.A.] Soedjatmoko, Jakarta 2007, s. 1–35.

<sup>6</sup> G. van den Steenhoven, *Vollenhoven Cornelis van (1874–1933)*, [w:] *Biografisch Woordenboek van Nederland*, <http://resources.huygens.knaw.nl/bwn1880-2000/lemmata/bwn1/vollenhoven> [dostęp: 12.11.2013].

można przyjąć okres połowy XIX wieku<sup>7</sup> – *adat* stanowiło podstawowe źródło, które regulowało stosunki prawne wśród rdzennych obywateli zamieszkujących wyspy wchodzące w skład obecnej Indonezji.

Prawo zwyczajowe w Indonezji w większości przypadków ma formę nieuregulowaną (niespisana), co jednak nie oznacza braku źródeł prawa zwyczajowego w formie spisanej.

Artykuł 18B Konstytucji Republiki Indonezji potwierdza uznanie prawa zwyczajowego rdzennych grup etnicznych dopóty, dopóki jest ono wykonywane przez daną społeczność i powszechnie zaakceptowane, czyli nie narusza jednocześnie zasad państwa prawa. Zgodnie z tym przepisem zwyczaje te, w ramach możliwości, powinny być utrwalone w formie normatywnej, za pomocą prawa spisanego.

Po trzecie, na system prawny Republiki Indonezji składa się prawo narodowe, które zostało uchwalane po roku 1945, czyli w momencie proklamacji jej niepodległości.

Wszystkie trzy systemy, niezależne od siebie w swojej genezie, składają się na system prawny Republiki Indonezji. Stosunki cywilne regulowane są przez kodeks cywilny<sup>8</sup> oraz kodeks handlowy<sup>9</sup>, wprowadzone w 1847 r. za czasów kolonii holenderskiej, któremu wtórują jeszcze inne akty normatywne, uzupełniające treść przepisów prawa. Są one wydawane już przez indonezyjski demokratyczny rząd, co najlepiej ukazuje wzajemne przenikanie pomiędzy wymienionymi systemami. Nie sposób również nie zauważyć wpływu prawa zwyczajowego, które choć nie zostało w wielu przypadkach zachowane w oryginalnym brzmieniu, to jednak reguły wywodzące się właśnie z *adat*, jak chociażby zasada „Konsensus podstawą podejmowania decyzji”, na stałe zostały wpisane do kanonu ogólnych zasad prawa.

## Organy konstytucyjne

Konstytucja z 1945 r. wskazuje na wiele naczelných organów państwowych, z których największą rolę w ustroju Republiki Indonezji odgrywają: urząd Prezydenta oraz Wiceprezydenta, Zgromadzenie Ludowe oraz Izba Reprezentantów.

Izba Reprezentantów (DPR – Dewan Perwakilan Rakyat) składa się z 560 członków, wybieranych na pięcioletnią kadencję przez obywateli w wyborach bezpośrednich<sup>10</sup>. Podstawowymi zadaniami Izby Reprezentantów są: inicjatywa oraz

---

<sup>7</sup> Z.Z. Mutaqin, *Indonesian Customary Law and European Colonialism: A Comparative Analysis on Adat Law*, „Thailand Law Journal” 2012, vol. 15, issue 1, s. 1–2.

<sup>8</sup> Kitab Undang-Undang Hukum Perdata, Staatsblad Tahun 1847, Nomor 23.

<sup>9</sup> Kitab Undang-Undang Hukum Dagang, Staatsblad Tahun 1847, Nomor 23.

<sup>10</sup> Wybory bezpośrednie członków Izby Reprezentantów zostały wprowadzone po raz pierwszy podczas wyborów członków kadencji 2004–2009. Wcześniej połowa z członków tego organu

prowadzenie procesu legislacyjnego, sprawy budżetowe oraz kontrola władzy wykonawczej sprawowanej przez Prezydenta Republiki Indonezji oraz Rząd (ministrów). Posiedzenia Izby Reprezentantów odbywają się na zwoływanych sesjach w siedzibie Izby Reprezentantów mieszczącej się w Dżakarcie.

Konsultatywne Zgromadzenie Ludowe (MPR – Majelis Permusyawaratan Rakyat) składa się z ponad 700 członków, należących do Izby Reprezentantów (DPR) oraz Izby Reprezentantów Lokalnych (DPD). W świetle konstytucji z 1945 r. MPR jest naczelnym organem państwowym. Tylko ono może dokonać zmian w konstytucji. Organ ten wyznacza również ogólne założenia polityki państwa w aktach nazywanych GBHN (Garis Besar Haluan Negara). Ponadto Konsultatywne Zgromadzenie Ludowe ma kompetencje związane z zaprzysiężeniem Prezydenta oraz Wiceprezydenta, jak również jest jedynym kompetentnym organem, *ex lege*, do odwołania ich z urzędu, w związku z naruszeniem przepisów zawartych w konstytucji (art. 7A). Na mocy art. 2 konstytucji Konsultatywne Zgromadzenie Ludowe jest zobligowane do co najmniej jednego posiedzenia w trakcie trwającej pięć lat kadencji.

Izba Reprezentantów Lokalnych (DPD – Dewan Perwakilan Daerah) to organ powołany na mocy ustawy w 2003 r.<sup>11</sup> Składa się z czterech reprezentantów poszczególnych prowincji (których liczba wynosi 34) wybieranych na pięcioletnią kadencję w wyborach bezpośrednich, odbywających się wraz z wyborami do Izby Reprezentantów. Izba Reprezentantów Lokalnych nie jest organem, który może być zaliczony do legislatywy – ma jednak na nią wpływ poprzez możliwość składania projektów ustaw oraz uczestniczenia w posiedzeniach Izby Reprezentantów (art. 22D) w zakresie dotyczącym spraw podlegających administracji lokalnej. Izba Reprezentantów Lokalnych może być sklasyfikowana jako swego rodzaju łącznik pomiędzy organami centralnymi a organami na szczeblu terytorialnym.

Naczelny Organ Kontrolny (BPK – Badan Pemeriksa Keuangan) – do jego podstawowych zadań należy sprawowanie kontroli nad finansami publicznymi, która polega na badaniu sprawności oraz efektywności zarządzania nimi (art. 23E § 1). Choć BPK został powołany do życia na mocy konstytucji już w roku 1945, niezależność od władzy wykonawczej<sup>12</sup>, a także wzmocnienie pozycji tego organu nastą-

---

była wybierana przez partie wchodzące w skład Parlamentu oraz przez Prezydenta. Wyborcy mieli możliwość jedynie wyboru partii, a nie poszczególnych kandydatów, co uważano za instytucję „falszowej demokracji”. Zob. M.A. Ri, *Indonesian Legal System*, Jakarta 2005, s. 2–3.

<sup>11</sup> Undang-Undang Republik Indonesia Tentang Pemilihan Umum Presiden dan Wakil Presiden dengan Rahmat Tuhan Yang Maha Esa, Nomor 23 Tahun 2003.

<sup>12</sup> Do 2001 r., w którym w życie weszła trzecia poprawka konstytucji, przewodniczący Naczelnego Organu Kontrolnego był powoływany oraz odwoływany przez Prezydenta, co w praktyce oznaczało jego uzależnienie od tego organu władzy wykonawczej. Zob. S. Dwiputrianti, *Role of Indonesian Supreme Audit Institution (BPK) in Financial Transparency and Performance Accountability*, [b.m.] 2011, s. 14–16, [http://www.academia.edu/607358/Role\\_of\\_the\\_Indonesian\\_Supreme\\_](http://www.academia.edu/607358/Role_of_the_Indonesian_Supreme_)

pilo na mocy III poprawki do konstytucji z 1945 r., która weszła w życie w 2001 r. Wszelkie wyniki kontroli przeprowadzonej przez BPK powinny być przedstawione Izbie Reprezentantów bądź też Izbie Reprezentantów Lokalnych w zależności od zakresu przedmiotowego przeprowadzonej kontroli. Członkowie Naczelnego Organu Kontrolnego są wybierani przez Izbę Reprezentantów, zaś przewodniczący przez mianowanych członków BPK ze swojego grona.

Prezydent stoi na czele Republiki Indonezji, jest szefem Rządu oraz naczelnym zwierzchnikiem Sił Zbrojnych (TNI – Tentara Nasional Indonesia)<sup>13</sup>. Wiceprezydent w przypadku opróżnienia urzędu Prezydenta zastępuje go z mocy prawa. Pomimo ograniczenia uprawnień Prezydenta, zwłaszcza na mocy poprawki konstytucji w 2002 r., urząd ten nadal wykazuje się silną pozycją względem innych organów państwa.

Prezydent ma inicjatywę ustawodawczą, którą wnosi do Izby Reprezentantów (DPR). Ponadto uczestniczy w procesie legislacyjnym, gdyż zgodnie z konstytucją każda ustawa powinna być wynikiem wspólnego stanowiska Izby Reprezentantów oraz Prezydenta. Przysługuje mu prawo weta w stosunku do projektów ustaw poddanych do ostatecznego zatwierdzenia. Umowy międzynarodowe, które mają duże znaczenie dla polityki państwa, gospodarki czy stosunków społecznych, Prezydent zawiera tylko za zgodą Izby Reprezentantów. Ponadto jednym z jego uprawnień jest prawo ulaskawienia więźniów, które pozwala mu na zmianę, obniżenie czy nawet kasację wyroku<sup>14</sup>.

Od momentu proklamacji niepodległości Republiki Indonezji w 1945 r. do 2004 r. Prezydent oraz Wiceprezydent byli wybierani przez Zgromadzenie Ludowe (MPR), ale na mocy poprawki konstytucji w 2002 r. wprowadzono wybory bezpośrednie przez obywateli. Ponadto ustanowiono pięcioletnią kadencję urzędu Prezydenta, który może ubiegać się o reelekcję tylko raz.

---

Audit\_Institution\_BPK\_in\_Financial\_Transparency\_and\_Performance\_Accountability [dostęp: 14.01.2014].

<sup>13</sup> Składają się one z piechoty, marynarki wojennej oraz sił powietrznych.

<sup>14</sup> Z okazji Dnia Niepodległości w 2012 r. ponad 50 tysięcy więźniów, w tym także tych skazanych za najcięższe zbrodnie w Indonezji, takie jak: morderstwo, korupcja czy też działalność związana z narkotykami, otrzymało obniżenie kary pozbawienia wolności. W zależności od danego przypadku wynosiło ono od miesiąca do nawet sześciu miesięcy. Zgodnie z indonezyjskim prawem każdy ze skazanych może ubiegać się o obniżenie kary przy okazji takich świąt, jak Dzień Niepodległości czy też święta religijne.

## Normatywne źródła prawa

Hierarchia źródeł powszechnie obowiązującego prawa została uregulowana w art. 7 ustawy nr 10 z 2004 r.<sup>15</sup>, uchylając dekret Konsultatywnego Zgromadzenia Ludowego (MPR) z 2002 r.<sup>16</sup> Najwyższym w hierarchii aktem prawnym, na którym została oparta prawna podstawa funkcjonowania Republiki Indonezji, jest proklamowana 18 sierpnia 1945 r. Konstytucja Republiki Indonezji (Undang Undang Dasar Tahun 1945). Od początku obowiązywania konstytucji zostały wprowadzone do niej cztery poprawki (kolejno we wrześniu 1999 r., w sierpniu 2000 r., w listopadzie 2001 r., w sierpniu 2002 r.)<sup>17</sup> – wszystkie po 1998 r.<sup>18</sup> Konstytucja może być zmieniona tylko na mocy dekretu Konsultatywnego Zgromadzenia Ludowego (MPR).

Zostały w niej wskazane podstawowe cele państwa, z których największe znaczenie mają cztery: ochrona wszystkich obywateli; polepszenie warunków życia obywateli; podnoszenie standardów edukacji; uczestniczenie w utrzymaniu globalnego porządku, opartego na zasadach niepodległości, wiecznego pokoju oraz sprawiedliwości socjalnej. W celu zagwarantowania wypełniania wyżej wymienionych celów sformułowano zbiór podstawowych zasad, nazywanych *Pancasila*<sup>19</sup>. Służą one realizacji podstawowych celów państwa zawartych w Konstytucji Republiki Indonezji. Wśród zasad *Pancasila*<sup>20</sup> na pierwszym miejscu znalazł się zapis o wierze w Jedynego Boga<sup>21</sup>.

---

<sup>15</sup> Undang-Undang Republik Indonesia Tentang Pembentukan Peraturan Perundang-Undangan, Nomor 10 Tahun 2004.

<sup>16</sup> Jest to fakt bardzo istotny, ponieważ nadal wielokrotnie w źródłach dotyczących indonezyjskiego systemu prawnego można znaleźć informację, że hierarchia źródeł powszechnie obowiązującego prawa jest uregulowana przez dekret Konsultatywnego Zgromadzenia Ludowego (MPR) z 2000 r.

<sup>17</sup> M.A. Ri, *Indonesian...*, s. 2.

<sup>18</sup> W 1998 r. po 32 latach rządów ustąpił ze stanowiska Prezydenta Republiki Indonezji generał Hadji Mohamed Suharto, twórca „nowego ładu”, wprowadzonego przez kierowaną przez niego partię Golkar, nazywaną w literaturze osobliwym frontem narodowym. W historii zapisał się głównie jako winny represjom przeciwko opozycji. Suharto zarzuca się odpowiedzialność za śmierć prawie miliona ludzi w latach 1967–1998.

<sup>19</sup> Preambuła Konstytucji Republiki Indonezji.

<sup>20</sup> W szkołach podstawowych naucza się przedmiotu o nazwie *Pendidikan Pancasila dan Kewarganegaraan*. W ramach jego programu omawiane są takie kwestie, jak zrozumienie zasad *Pancasila* i problemy kształtujące tożsamość narodową.

<sup>21</sup> Ustawa o administracji publicznej z 2006 r. normuje obowiązek określenia wyznawanej religii w dokumencie potwierdzającym tożsamość, który dotyczy wszystkich obywateli Indonezji. Indonezyjskie prawo wyróżnia sześć religii, określanych jako oficjalne, do których należą: islam, protestantyzm, katolicyzm, buddyizm, konfucjanizm oraz hinduizm. Nie ma możliwości niezawarcia informacji o wyznaniu w dokumencie tożsamości czy też określenia innej religii spoza

Kolejne miejsce w hierarchii zajmują ustawy (Undang-Undang), których zakres przedmiotowy jest nieograniczony. Można w nich zawrzeć sankcje karne, cywilne czy też administracyjne. Proces legislacyjny polega na wspólnym uzgodnieniu brzmienia tych aktów prawnych przez Izbę Reprezentantów (DPR) oraz Prezydenta. Ustawy są uchwalane według procedury, na którą składają się: 1) przygotowanie projektu ustawy, 2) opracowanie aktu ustawy w toku debaty oraz redakcja ustawy, 3) uchwalenie ustawy przez Izbę Reprezentantów (DPR), a następnie zatwierdzenie przez Prezydenta. Warto podkreślić, że ustawy z reguły są ogłaszane razem z tzw. wyjaśnieniami, które pozwalają uniknąć problemów interpretacyjnych, często stanowią klucz do odpowiedniej wykładni norm prawnych zawartych w ustawach.

Rozporządzenia z mocą ustawy (PERPU – *Peraturan pemerintah pengganti undang-undang*) zajmują takie samo miejsce w hierarchii aktów prawnych jak ustawy. Uprawnienie do wydawania rozporządzeń z mocą ustawy przysługuje Prezydentowi, ale tylko w sytuacjach kwalifikowanych jako niecierpiące zwłoki, które nie mogą być uchwalone w normalnym toku legislacyjnym. Obowiązują przez konkretnie określony czas. Podczas pierwszego posiedzenia muszą zostać zatwierdzone przez Izbę Reprezentantów (DPR). Gdy organ legislacyjny zatwierdzi dane rozporządzenie wykonawcze, dochodzi do przekształcenia prawnego i *ex lege* staje się ono ustawą.

Rządowe regulacje (PP – *Peraturan Pemerintah*) są wydawane przez Prezydenta w celu wskazania odpowiedniej wykładni bądź też wypełnienia luki prawnej w akcie normatywnym należącym do kategorii ustaw. Legalność PP zawiera się w wymogu odniesienia rządowej regulacji do konkretnie wskazanego aktu normatywnego oraz jej niesprzeczności z innymi normami znajdującymi się w aktach wyższego rzędu.

Dekrety prezydenckie (*Keputusan Presiden*) są nazywane dwojako – jako deklaracje albo publiczne zasady. Warto podkreślić, że również ministrowie<sup>22</sup> za zgodą prezydenta mogą je wydawać.

Akty prawa miejscowego (*Peraturan Daerah*) są wydawane na podstawie wspólnej uchwały organu wykonawczego regionalnego lub lokalnego rządu (gubernatorzy, regenci, prezydenci) oraz lokalnej izby reprezentantów (przy jej akceptacji). Zakres przedmiotowy aktów prawa miejscowego obejmuje kwestie, które zostały przekazane do autonomii lokalnej albo jako rozwinięcie przepisów krajowych czy też ustaw wyższego rzędu. Co interesujące, mogą one zawierać również sankcje penalne:

---

kanonu sześciu oficjalnie uznanych. Zob. M.E. Cammack, R.M. Ferrer, *The Islamic Legal System in Indonesia*, „Pacific Rim Law and Policy Journal” 2012, vol. 21, no. 1, s. 31.

<sup>22</sup> Wyróżniamy trzy ministerialne poziomy: ministrowie kierujący określonymi działami administracji rządowej (*Menteri Departemen*), sekretarze stanu (*Menteri Negara*) oraz ministrowie koordynujący (*Menteri Koordinator*). Uprawnienia do wydawania aktów prawnych, które dotyczą sfery publicznej, przysługują tylko ministrowi kierującemu określonym działem administracji rządowej (*Menteri Departemen*), zaś ministrowie niższego szczebla mogą wydawać jedynie akty prawa wewnętrznego oraz regulacje wewnętrzne.

aresztowanie do sześciu miesięcy lub kara grzywny w wysokości nieprzekraczającej 5 mln rupii indonezyjskich. Dodatkowo w celu rozwinięcia aktów prawa miejscowego mogą być uchwalane rozporządzenia dotyczące prawa miejscowego (*Keputusan Kepala Daerah*), które nie podlegają jednak konsultacji z lokalnymi izbami reprezentantów ani akceptacji przez nie. Są wydawane w sposób autonomiczny przez organy wykonawcze regionalnego lub lokalnego rządu.

Zarówno akty prawa miejscowego, jak i rozporządzenia do nich, jeżeli normują i wpływają na sytuację prawną obywateli, to w celu uzyskania mocy obowiązującej muszą zostać opublikowane w regionalnym lub lokalnym dzienniku urzędowym (*Lembaran Daerah*), właściwym dla danego obszaru, dla którego została unormowana dana materia. Akty prawne są publikowane w Dzienniku Urzędowym Republiki Indonezji (*Lembaran Negara Republik Indonesia*).

## Ustrój sądownictwa Republiki Indonezji

Fundamenty ustroju sądowniczego Republiki Indonezji zostały zawarte w art. 24 konstytucji<sup>23</sup>. Mowa w nim o ustanowieniu czterech równoległych w swoim obowiązywaniu systemów sądowniczych, których kompetencje jurysdykcyjne dotyczą różnego zakresu przedmiotowego. Wyróżniono sądy powszechne, sądy wojskowe, sądy administracyjne oraz sądy islamskie. Wszystkie są niezależne od siebie oraz podlegają zwierzchnictwu Sądu Najwyższego.

Struktura sądów powszechnych przedstawia się w następujący sposób:

- 1) Sąd rejonowy (*Pengadilan Negeri*) – sąd pierwszej instancji, właściwy do spraw z postępowania karnego oraz postępowania cywilnego, przy wyłączeniu jurysdykcji w sprawach dotyczących likwidacji oraz upadłości przedsiębiorców. Na terenie całej Republiki Indonezji liczba sądów pierwszej instancji wynosi 250.
- 2) Sąd odwoławczy (*Pengadilan Tinggi*) – sąd drugiej instancji, rozpatrujący apelacje wyroków pochodzących z sądów rejonowych (sądów pierwszej instancji).
- 3) Naczelny Sąd Administracyjny (*Pengadilan Tata Usaha Negara*) rozpatruje sprawy z zakresu prawa administracyjnego, które zostały skierowane przeciwko organom administracji rządowej.
- 4) Sąd Najwyższy (*Mahkamah Agung*) – najwyższy organ sądowniczy Republiki Indonezji, rozpatrujący odwołania od wyroków sądów odwoławczych, a także w niektórych przypadkach – sądów rejonowych. Przed nim przeprowadzana jest procedura kasacyjna co do wyroków sądów niższej instancji oraz procedura *case review* (ponownego rozpatrzenia sprawy – *Peninjauan Kembali*) w przypadku pojawienia się nowych dowodów, które mają doniosły wpływ

---

<sup>23</sup> W obecnym brzmieniu występuje od poprawki konstytucji w 2001 r.



na wydane orzeczenie, a nie były znane w momencie prowadzenia postępowania przed organami sądowymi niższej instancji. Siedziba Sądu Najwyższego mieści się w stolicy kraju, Dżakarcie.

- 5) Trybunał Konstytucyjny (*Mahkamah Konstitusi*) – organ powołany na mocy poprawki do Konstytucji Republiki Indonezji z roku 2001, rozpoczął swoją działalność w roku 2003. Kompetencje Trybunału Konstytucyjnego obejmują: sprawowanie pieczy nad odpowiednim, zgodnym z konstytucją, procesem legislacyjnym; badanie zgodności ustaw z konstytucją (tylko i wyłącznie ustaw); rozstrzyganie sporów kompetencyjnych pomiędzy organami administracji publicznej; wydawanie decyzji w sprawie delegalizacji partii politycznych, które swoim programem naruszają przepisy prawa; wydawanie decyzji dotyczących wyników wyborów powszechnych. Składa się z dziewięciu sędziów, z których po trzech nominowanych jest przez: Sąd Najwyższy; Prezydenta oraz Izbę Reprezentantów.
- 6) Komisja Sprawiedliwości (*Komisi Yudisial*) – podstawowym zadaniem tego organu jest przedstawienie kandydatów do urzędu sędziów Sądu Najwyższego, którzy są mianowani przez Prezydenta za zgodą Izby Reprezentantów. Do jej kluczowych kompetencji należy również utrzymanie i zapewnienie odpowiedniej etyki urzędu sędziego, a w przypadku naruszenia godności tego urzędu poprzez niewłaściwe zachowanie – pociągnięcie do odpowiedzialności dyscyplinarnej. Organ ten został powołany na mocy trzeciej poprawki do konstytucji z 2001 r. – choć swoją działalność rozpoczął w roku 2005.

## Prawo religijne

Indonezja to największy kraj muzułmański, zamieszkiwany przez ponad 90% wyznawców islamu<sup>24</sup>. Choć do XV wieku to buddyzm i hinduizm były głównymi religiami wyznawanymi na tym terenie, to obecnie islam ma wymierny wpływ na życie obywateli Indonezji. Muzułmanie w pewnych sprawach podlegają wyłączeniu spod jurysdykcji sądów powszechnych na rzecz sądów religijnych. Zakres spraw, w których sądem właściwym jest sąd religijny, został wyznaczony przez akt prawny Religious Judicature Act z 1989 r. Stanowi on podstawę prawną działalności tego rodzaju sądów – określono w nim zakres przedmiotowy ich jurysdykcji oraz ich

---

<sup>24</sup> Na terenach Archipleagu Indonezyjskiego islam zaczął się rozpowszechniać na początku XV w., osiągając apogeum o jego schyłku, choć można znaleźć dowody wskazujące na istnienie na terenach wyspy Sumatra muzułmańskich królestw już w XIII w. Pojawienie się wyznawców islamu było związane z położeniem geograficznym Indonezji, która była ważnym miejscem na szlaku handlowym biegnącym z Bliskiego Wschodu. M.E. Cammack, R.M. Ferrer, *The Islamic Legal System...*, s. 13–16.

organizację. Religious Judicature Act z 1989 r. w odniesieniu do muzułmanów gwarantuje jurysdykcję sądom religijnym w sprawach małżeńskich, spadkowych (również kwestie dotyczące testamentów) oraz dotyczących obowiązkowej jałmużny, obowiązującej w islamie, nazywanej – *wakaf*.

Akt ten był nowelizowany dwukrotnie: w 2006 i 2009 r. Pierwsza poprawka miała istotne znaczenie dla obywateli, ponieważ zniosła możliwość wyboru prawa w stosunku do spraw spadkowych. Do 2006 r. osoby wyznające islam mogły dochodzić praw spadkowych przed sądem powszechnym. Dodana została również kompetencja dotycząca jurysdykcji w sprawach *Syariah Ekonomi*<sup>25</sup>.

O ile Religious Judicature Act of 1989 zawiera raczej normy o charakterze proceduralnym i strukturalnym sądów religijnych, o tyle Kompilacja prawa islamskiego (Kompilasi Hukum Islam di Indonesia)<sup>26</sup>, która została promulgowana przez prezydenta Suharto w 1991 r., zawiera normy o charakterze materialnym, dotyczące obszarów wyłącznej jurysdykcji sądów religijnych w przypadku obywateli wyznających islam (dla przypomnienia: sprawy małżeńskie, sprawy spadkowe oraz sprawy dotyczące jałmużny).

Co ciekawe, Kompilacja prawa islamskiego nie podlega właściwości Trybunału Konstytucyjnego w sprawie zbadania zgodności z konstytucją. Została wydana przez Prezydenta jako prezydencka instrukcja, a badaniu zgodności z konstytucją podlegają jedynie ustawy, które są uchwalane w normalnym toku legislacyjnym przez Izbę Reprezentantów (DPR).

Na koniec należy zwrócić uwagę na wyjątkowy status prowincji Aceh, znajdującej się na północy wyspy Sumatra. Od 1999 r. Aceh ma status prowincji autonomicznej, który kilka lat później umożliwił wprowadzenie na jej obszarze prawa szariatu<sup>27</sup>, obowiązującego do dziś.

## SUMMARY

### THE REPUBLIC OF INDONESIA – THE OUTLINE OF THE LEGAL SYSTEM

Indonesia, the world's fourth populous country, has an attractive value proposition for international businesses and investors. The economy is rapidly growing and by 2030 the country

---

<sup>25</sup> *Syariah Ekonomi* oznacza wszelkie komercyjne transakcje zawierane w nawiązaniu do zasad prawa szariatu, w szczególności sprawy z zakresu bankowości, finansów, ubezpieczeń, depozytów bankowych, akcji, funduszy inwestycyjnych. Zob. *ibidem*, s. 29.

<sup>26</sup> *Ibidem*, s. 18.

<sup>27</sup> Human Rights Watch, *Policing Morality – Abuses in the application of Sharia in Aceh, Indonesia*, New York 2010, s. 11–70.

could become the world's 7th-largest economy. However, there are still lacks of information among Polish resources about this market, especially concerning legal issues.

The aim of this article is to introduce the general framework of the legal system in Indonesia such as the overview of Indonesian law through historical aspects; separation of powers (including description about executive, judiciary and legislative's bodies), sources of law (written law and unwritten law as well).

This publication contains general information, which will be more developed in further articles to make Polish readers more familiar with Indonesian issues.